

december 2023

^v
Mental Health Europe

Jelentés a jogszabályok pszichoszociális fogyatékosággal élő migránsokra gyakorolt hatásáról

Jogi nyilatkozat: Ezt a dokumentumot angolból fordították le automatikus fordítóprogrammal, így a fordítás pontossága nem garantált.

Ezen anyagok felhasználása esetén a forrást hivatalosan meg kell jelölni.

A Mental Health Europe kifejezett írásbeli engedélye nélkül ezen anyagok egyikét sem lehet megváltoztatni vagy átalakítani.

© December 2022, Mental Health Europe

Mentális egészség és migráció

A rendeletek hatása a pszichoszociális fogyatékossgal élő migránsokra

A Mental Health Europe tanulmány

Tartalomjegyzék

Háttér	2
Mi az EU migrációs és menekültügyi paktuma?	3
Mi a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény?	3
A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezménnyel (UNCRPD) összhangban lévő menekültügyi megközelítés felé	4
A migránsokkal és menekültekkel kapcsolatos uniós megközelítéssel kapcsolatos egyéb aggályok ..	9
Főbb ajánlások	11
Következtetések	12

Háttér

A migráció a befogadó társadalmak szerves része. A migránsok és menekültek különböző stressztényezőkkel és egymást keresztező kihívásokkal szembesülnek, amelyek negatívan befolyásolják fizikai és mentális egészségüket. Ezek a stressztényezők a migrációs folyamat különböző szakaszaiban tapasztalhatók. Például a származási országban olyan helyzetekben, mint a háború és a kényszerű kitelepítés, a migrációs útvonalak mentén, például a Földközi-tengeren való átkelés során, valamint a célországban a befogadás során a kihívásokkal teli, hosszú ideig tartó jogi bizonytalansági időszakok során. Ezek nemcsak súlyosbítják a meglévő mentális egészségügyi problémákat, hanem újakat is kiválthatnak. Miközben a kiszolgáltatott helyzetben élő emberek nagyobb valószínűséggel tapasztalnak fokozott mentális egészségügyi kockázati tényezőket, a mentális egészséget védő tényezőkkel is kisebb valószínűséggel találkoznak. A migránsok és menekültek nagyobb valószínűséggel viselnek egyenlőtlen terheket, és kevésbé valószínű, hogy személyre szabott mentális egészségügyi támogatásban részesülnek.

Európában a COVID-19 világjárvány, az ukrajnai háború, az éghajlati válság, a megélhetési költségek emelkedése stb. jelentős hatással volt a kiszolgáltatott helyzetben élő emberek, köztük a migránsok és menekültek mentális egészségére, ami már jóval a polikrízis előtt is aggodalomra adott okot. Bár a migrációval kapcsolatos politikák nem feltétlenül összpontosítanak kifejezetten a mentális egészségre, a migráció, a menekültügy és a mentális egészség közötti kapcsolat olyan jelentős szempont, amelyet a politikai döntéshozóknak és a területen dolgozó szakembereknek figyelembe kell venniük. A menekültügyi eljárások és a befogadóközpontokban uralkodó körülmények, a holisztikus és személyközpontú szolgáltatásokhoz való hozzáférés, az integráció, stb. mind hatással vannak a migránsok mentális egészségére és jólétére. Jelenleg az Európai Unió (EU) menekültügyi rendszerének hiányosságai és igazságtalanságai, valamint a tagállamok széles mozgástere miatt a migráció kezelésében nem létezik egységes támogatás és szolgáltatás a szociális és egészségügyi meghatározó tényezők (köztük a mentális egészség) kezelésére e népességcsoport számára.

Ez a tanulmány a pszichoszociális fogyatékossgal élő migránsokat érintő szabályozások és szakpolitikák hatásának feltárását tűzte ki célul. Elsősorban az Európai Unió menekültügyi és migrációs paktumára vonatkozó javaslatra és a javaslatnak a kiszolgáltatott felnőttekre vonatkozó szűrési szabályokra gyakorolt hatására vonatkozik. Megvizsgálja, hogy a javaslat mennyiben felel meg a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményben (UNCRPD) meghatározott emberi jogi megközelítésnek. Továbbá, hogy rávilágítson a migránsok jelenlegi mentális egészségügyi szükségleteire, ez a cikk a jelenlegi aggályait is közvetíti az Európai Unió migránsokkal és menekültekkel kapcsolatos megközelítésével kapcsolatban.

E dokumentum célja, hogy a mentális egészség emberi jogi és pszichoszociális megközelítése révén elősegítse a migránsok és menekültek sajátos és interszekcionális szükségleteinek kielégítését. A migrációs és menekültügyi paktummal kapcsolatos tárgyalások a végső szakaszukba lépnek, mivel az Európai Bizottság, a Tanács és a Parlament megpróbál megállapodásra jutni, és a teljes csomag végleges elfogadása 2024 áprilisára várható.¹ A sürgős cselekvés szükségessége egyértelmű. Konkrét kezdeményezésekre és forrásokra van szükség a migránsok és menekültek előtt álló egyedi kihívásokra való reagáláshoz. Az EU-nak és a tagállamoknak átfogó, több ágazatot átfogó megközelítést kell alkalmazniuk a mentális egészséggel kapcsolatban, meg kell erősíteniük a rendszereket, beleértve az

---

¹ Az Európai Unió Tanácsa és az Európai Tanács, "Migrációs és menekültügyi paktum", elérhető a következő címen: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/eu-migration-asylum-reform-pact/#:~:text=The%20reform%20of%20the%20common,as%20well%20as%20secondary%20movements>

uniós menekültügyi rendszert is, és mozgósítaniuk kell a különböző érdekelt feleket, hogy minden szinten integrált mentális egészségfejlesztést, megelőzést és támogatást hajtsanak végre.

Mi az EU migrációs és menekültügyi paktuma?

Az EU migrációs és menekültügyi paktuma² (a továbbiakban: a paktum) a migráció, a menekültügy, az integráció és a határigazgatás területére vonatkozó rendeletek, politikák és ajánlások összessége. A paktum az EU migrációs menetrendjének meghatározására, a tagállamok között az EU menekült- és migrációs politikájának reformjával kapcsolatban évek óta fennálló politikai patthelyzet kezelésére és áthidalására szolgál.

Az Európai Bizottság szerint a 2020 szeptemberében javasolt paktum célja, hogy *"hosszú távon kezelje és normalizálja a migrációt, biztonságot, egyértelműséget és tisztességes feltételeket biztosítva az EU-ba érkező emberek számára". Célja továbbá, hogy a migráció és a menekültügy terén olyan közös megközelítést alakítson ki, amely a szolidaritáson, a felelősségvállaláson és az emberi jogok tiszteletben tartásán alapul*".³ Az Európai Bizottság, a Tanács és a Parlament a 2024. júniusi európai parlamenti választások előtt szeretne megállapodásra jutni a migrációs és menekültügyi paktum kulcsfontosságú reformjairól.

Mindazonáltal, bár a paktum teret enged a kölcsönös szolidaritással rendelkező tagállamoknak arra, hogy válság idején fogadják a beérkező kényszmigránsokat, az elhúzódozó helyzetek elmélyülését is kockáztatja⁴ és a visszaküldést.⁵ A 2020-as paktum megerősíteni látszik, hogy azok számára, akik az Európai Unióban remélnék menedéket találni, nem valószínű, hogy a légkör egyhamar barátságosabbá válik. A paktum egyik építőköve az újonnan érkezők kötelező átvizsgálása a külső határokon, valamint az EU területén elfogott személyek átvizsgálása. A javaslatok célja, hogy az érkezőket gyorsan az alkalmazandó eljárás felé irányítsák, beleértve azon személyek azonosítását, akik valószínűleg nem részesülhetnek védelemben az EU-ban a lehető legkorábbi szakaszban.

Mi a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény?

A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (UNCRPD) egy 2006-ban elfogadott nemzetközi emberi jogi szerződés, amely megerősíti, hogy minden fogyatékossgal élő személynek minden emberi jogot és alapvető szabadságot élveznie kell. Az egyezmény előmozdítja a fogyatékossgal élő személyek jogait, és hangsúlyozza, hogy minden fogyatékossgal élő személynek joga van részt venni a közösség polgári, politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életében. Az UNCRPD elfogadása a mentális egészségügyi rendszerekre is hatással volt, mivel a fogyatékossgal élő személyek jogainak bizottsága, amelynek feladata az egyezmény betartásának ellenőrzése, joggyakorlatában megállapította, hogy az intézményi elhelyezés és a tényleges vagy vélt károsodás, fogyatékossgal vagy egészségi állapot - például mentális egészségügyi problémák vagy

² Európai Bizottság, "Migrációs és menekültügyi csomag: A 2020. szeptember 23-án elfogadott új migrációs és menekültügyi paktum dokumentumai", elérhető: https://commission.europa.eu/publications/migration-and-asylum-package-new-pact-migration-and-asylum-documents-adopted-23-september-2020_en

³ Európai Bizottság, "What is the New Pact on Migration and Asylum of the EU?", elérhető: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/new-pact-migration-and-asylum_en#:~:text=What%20is%20the%20New%20Pact,process%20for%20the%20European%20Union.

⁴ Ilyenkor a menekültek a bizonytalanság állapotában rekednek: miközben nem biztonságos számukra a hazatérés, nem kaptak állandó tartózkodási engedélyt sem, hogy egy másik országban maradhassanak.

⁵ A visszaküldés az egyének erőszakos visszatérését vagy kiutasítását jelenti egy olyan országba, ahol üldöztetés, súlyos sérelem, illetve az életüket vagy szabadságukat fenyegető veszély fenyegeti őket.

pszichoszociális fogyatékoság - alapján végrehajtott, nem konszenzuson alapuló lekötés és/vagy nem konszenzuson alapuló kezelés, elkülönítés és korlátozás sérti az emberi jogokat.

Az UNCRPD megváltoztatta a fogyatékoság, köztük a pszichoszociális fogyatékoság értelmezését. Ezt a fontos változást paradigmaváltásnak nevezik: a mentális egészség biomedikális modelljéről a pszichoszociális modellre. Az UNCRPD megköveteli, hogy a mentális egészségügyi szolgáltatások a kényszerítő, túlságosan medikalizált és elszigetelő gyakorlatoktól olyan rendszerek felé mozduljanak el, amelyek tiszteletben tartják az emberek emberi jogait, közösségi alapúak, támogatóak és képessé teszik a pszichoszociális fogyatékosággal élőket az önálló életre. Az UNCRPD-t az Európai Unió és valamennyi tagállama aláírta és ratifikálta, kötelezve a felelősöket a fogyatékosággal élő személyek - beleértve a pszichoszociális fogyatékoságokat is - jogainak betartására és védelmére. Ez azt is megköveteli, hogy a mentális egészséggel kapcsolatos nemzeti jogszabályok szociálisan jobban és kevésbé orvosilag orientáltak legyenek, és összhangban legyenek az UNCRPD-vel.

A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezménnyel (UNCRPD) összhangban lévő menekültügyi megközelítés felé

A migrációval kapcsolatos szabályozások és szakpolitikák messzemenő következményekkel járnak az EU területére belépő emberekkel szembeni bánásmódra, valamint arra, hogy a humanitárius szereplők képesek-e segítséget nyújtani a migránsoknak. Bár a migrációval kapcsolatos szabályozások, politikák és ajánlások nem feltétlenül foglalkoznak kifejezetten a mentális egészséggel, a migráció, a menekültügy és a mentális egészség közötti kapcsolat olyan jelentős szempont, amelyet a politikai döntéshozóknak és a területen dolgozó szakembereknek figyelembe kellene venniük. A mentális egészséggel kapcsolatos kérdések kezelése a migrációban és a fogyatékosággal élők befogadásának fokozása az akadályok csökkentése vagy megszüntetése és/vagy további különleges intézkedések biztosítása révén elsősorban az UNCRPD keretének kell, hogy megfeleljen. Röviden, az UNCRPD a menekültügyi reformokkal összefüggésben is elengedhetetlenül szükséges a mentális egészséghez és a pszichoszociális fogyatékoságokhoz kapcsolódó egyéni szükségletek és sérülékenységek azonosítására és kezelésére szolgáló mechanizmusok javítása érdekében.

Bár a mentális egészség általában véve egyre nagyobb figyelmet kap, az emberi jogokon alapuló megközelítés következetes és hatékony alkalmazása érdekében még sok tennivaló van. Általánosságban elmondható, hogy a menedékkérők sérülékenységevel kapcsolatos szükségletek felmérésének és kezelésének szükségessége a migrációs folyamat részeként széles körben elfogadott,⁶ bár az ilyen gyakorlatok végrehajtása nem garantált. Ez például attól függ, hogy a tagállamok értelmezik-e és végrehajtják-e az elfogadott intézkedéseket. Az UNCRPD a fogyatékosággal élő személyek jogainak - beleértve a személyek mentális egészségügyi problémáit és pszichoszociális fogyatékoságait is - érvényesülését elősegítő hatékony eszközként olyan megközelítéseket határoz meg, amelyek a menekültek befogadásának és védelmének biztosítása érdekében az átvilágítási szabályok kialakításának és végrehajtásának módjára is vonatkoznak. Az alábbiakban az ENSZ CRPD vonatkozó cikkeit ismertetjük.

[Megkülönböztetésmentesség \(5. cikk\)](#)

---

⁶ EASO (2021), Vulnerability in the context of applications for international protection, elérhető: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6d8c0c45-77e6-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-en>

Az UNCRPD 5. cikke kimondja, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő. Ennek értelmében a kormányoknak törvényen kívül kell helyezniük a fogyatékoságon alapuló megkülönböztetés minden formáját, és hatékony védelmet kell biztosítaniuk a fogyatékoságon alapuló megkülönböztetéssel szemben. Ebben a tekintetben a kormányoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogyatékkal élők számára ésszerű és speciális, a szükségletekhez igazodó szálláshelyek álljanak rendelkezésre. Ezen túlmenően a fogyatékosággal élők - beleértve a mentális egészségügyi problémákat és a pszichoszociális fogyatékoságokat is - egyenlőségének megteremtéséhez a gyakorlatban gyakran speciális intézkedésekre van szükség, amelyeket az Egyezmény megerősít.

Mit jelent ez a migrációs politikára nézve?

Ez a cikk hangsúlyozza, hogy a fogyatékosággal élő személyeket a migrációs folyamat egyetlen szakaszában sem szabad hátrányos megkülönböztetésben részesíteni, beleértve az átvilágítást is. Ez magában foglalja annak biztosítását, hogy a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek az eljárások során egyenlő mértékben hozzáférjenek az információkhoz, szolgáltatásokhoz és lehetőségekhez.

A rendelet célja, hogy az átvilágítási folyamat a "lehető legrövidebb időn belül" történjen,⁷ és ritka, nehéz esetekben vagy helyzetekben legfeljebb 5 napot (kivételes esetekben 10 napot) engedélyez. A gyorsított eljárású rendszer talán leg súlyosabb hátránya az eljárási hibák és a menedékjogi kérelmek helytelen elbírálásának megnövekedett kockázata. A szigorú időkorlátok miatt a kérelmezők védelmi szükségletei figyelmen kívül maradhatnak, miközben korlátozott a jogsegélyhez való hozzáférésük és az elutasító határozatok elleni fellebbezéshez való joguk megfelelő gyakorlása.⁸ Az ilyen átvilágítási eljárások elsődlegesen aggodalomra adnak okot, mivel potenciális kockázatot jelentenek a migránsok emberi jogaira és mentális egészségére nézve.

Az átvilágítási rendeletek egy úgynevezett sebezhetőségi vizsgálatot is előírnak. A jelenlegi befogadási feltételekről szóló irányelv 21. cikke értelmében a tagállamoknak a végrehajtás során a nemzeti jogban figyelembe kell venniük a kiszolgáltatott személyek, például a *"kiskorúak, a kísértő nélküli kiskorúak, a fogyatékkal élők, az idősek, a .... súlyos betegségben szenvedő személyek, a mentális zavarokkal küzdő személyek és a pszichikai, fizikai vagy szexuális erőszak egyéb súlyos formáinak elszenvedői..."*⁹ sajátos helyzetét. Elemzésünk szerint ez a rendelkezés az UNCRPD-vel ellentétben a fogyatékoság és a mentális egészség orvosi-biológiai értelmezésének megfelelő nyelvezetet alkalmaz.¹⁰ Továbbá, a hatóságoknak a *"közvetlenül azonosítható fizikai vagy mentális fogyatékoság"* pusztá észlelése esetén történő vizsgálatra való felszólítása azzal a kockázattal jár, hogy a fogyatékosággal élő személyek sokféleségét figyelmen kívül hagyják, ami de facto megkülönböztetéshez vezet.¹¹ A

⁷ Az Európai Bizottság COM(2020) 612 final javaslata (2020. szeptember 23.) a harmadik országok állampolgárainak a külső határokon történő átvilágításának bevezetéséről és a 767/2008/EK, az (EU) 2017/2226, az (EU) 2018/1240 és az (EU) 2019/8 rendelet módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletről, elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020PC0612>, 13. oldal.

⁸ Európai Menekültügyi és Száműzöttügyi Tanács (2019), "Határeljárások: Not a Panacea", elérhető a következő címen: <https://ecre.org/policy-note-border-procedures-not-a-panacea/>

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve (2013. június 26.) a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadásáról (átdolgozás), elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=EN>

¹⁰ Mental Health Europe (2023), "Promoting understanding of the Psychosocial Model of Mental Health", elérhető a következő címen: <https://www.mhe-sme.org/mhe-releases-psychosocial-toolkit/>

¹¹ Az Európai Bizottság COM(2020) 612 final javaslata (2020. szeptember 23.) a harmadik országok állampolgárainak a külső határokon történő átvilágításának bevezetéséről és a 767/2008/EK, az (EU) 2017/2226, az (EU) 2018/1240 és az (EU) 2019/8 rendelet módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi

mentális egészségi problémákkal és pszichoszociális fogyatékkal élő személyek esetében a megfelelő szűrővizsgálatok összetettek lehetnek, és időt, megfelelő számú képzett szakembert és hozzáférhető támogatást igényelnek, beleértve a nemi, fogyatékosági és kulturális szempontból érzékeny személyzetet és képzett tolmácsokat. Az ellenőrzéseket megfelelő és biztonságos környezetben kell elvégezni, hogy elkerülhető legyen az olyan személyek jólétének és méltóságának további sérülése, akik már így is hatalmas nehézségekkel szembesültek, és fokozott mentális egészségügyi kockázati tényezőkként vannak kitéve.

Az EU migrációs folyamatában ez a cikk világossá teszi, hogy az átvilágítási eljárásoknak inkluzívnak, hozzáférhetőnek és diszkriminációmentesnek kell lenniük, biztosítva a pszichoszociális fogyatékkal élő személyek számára az esélyegyenlőséget és a védelmet.

Ésszerű szállás (2. cikk)

Az UNCRPD 5. cikkével átfedésben a 2. cikk kifejezetten a megkülönböztetésmentesség elvébe ágyazza az ésszerű alkalmazkodás fogalmát. A cikk elismeri, hogy az ésszerű alkalmazkodás elengedhetetlen ahhoz, hogy a fogyatékkal élő személyek másokkal azonos alapon élvezhessék és gyakorolhassák jogaikat.

Mit jelent ez a migrációs politikára nézve?

A 2. cikk a jogok egyenlő élvezetének biztosítása érdekében az ésszerű alkalmazkodás elvére utal. A szűrés összefüggésében ez magában foglalhatja az eljárások kiigazítását vagy a pszichoszociális fogyatékkal élő személyek igényeinek megfelelő támogatás nyújtását a szűrési folyamat során. Az ilyen hosszú időszakok alatt a menedékkérőket a tényleges fogva tartás veszélye fenyegeti, ezért alapvető fontosságú, hogy a javaslat biztosítsa a határ menti létesítményekből az emberek gyors átszállítását megfelelő szálláshelyre, függetlenül státuszuktól, amíg a teljes és tisztességes értékelésre várnak.¹²

A túlsúfolt vagy nem megfelelő életkörülmények¹³ negatívan befolyásolhatják a mentális egészséget.¹⁴ Függetlenül attól, hogy az egyének mentális egészségügyi problémái vagy pszichoszociális fogyatékosai vannak-e, *"sok fogvatartott szenved pszichológiai és fizikai hatásoktól a fogva tartás következtében"*¹⁵, és ezért *"a fogva tartás csak a legvégső megoldás lehet, amelyet csak különleges és korlátozott körülmények között lehet alkalmazni"*.¹⁶

Hozzáférhetőség (9. cikk)

---

rendeletéről, elérhető a következő címen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020PC0612>

¹² Nemzetközi Mentőbizottság (2021), "Joint NGO Policy Brief on the Screening Regulation Proposal", elérhető: https://eu.rescue.org/sites/default/files/2021-05/Screening%20Policy%20Brief_0.pdf

¹³ Reuters (2022), "Hollandia a bíróság szerint a menekültügyi központokat az uniós normáknak megfelelővé kell tennie", elérhető a következő címen: <https://www.reuters.com/world/europe/court-orders-dutch-state-bring-asylum-centers-up-eu-standard-2022-10-06/>

¹⁴ EASO (2021), "Konzultációk a mentális egészséggel kapcsolatos nemzetközi védelmet kérelmezőkkel A tagállami hatóságok és a civil társadalom által támogatott részvételi megközelítés", elérhető: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/Consultations_with_Applicants_for_International_Protection_on_Mental_Health.pdf

¹⁵ UNHCR (2012), "Detention Guidelines" 63. bekezdés a fogyatékkal élő menedékkérők különleges szükségleteiről, elérhető a következő címen: <https://www.refworld.org/pdfid/503489533b8.pdf>

¹⁶ M.M. Mentzelopoulou & N. Barlaoura European Parliament Research Service (2023), "Detention of migrants A measure of last resort", elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)753926](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)753926).

Az akadálymentesítés és a hatékony kommunikáció tekintetében az ENSZ fogyatékosági jogokról szóló egyezményének 9. cikke hangsúlyozza, hogy a fogyatékosággal élő embereknek joguk van a társadalom minden területéhez másokkal azonos alapon hozzáférni, beleértve a fizikai környezetet, a közlekedést, az információt és a kommunikációt, valamint a nyilvánosság számára biztosított egyéb létesítményeket és szolgáltatásokat. A megfelelő lépéseknek magukban kell foglalniuk a közszolgáltatásokra és létesítményekre vonatkozó szabványok és iránymutatások kidolgozását és nyomon követését annak biztosítása érdekében, hogy a szolgáltatások hozzáférhetőek legyenek. Például akadálymentesítési képzést kell nyújtani az első vonalbeli szakemberek számára a befogadó gyakorlatok további előmozdítása, a minőségi szabványok javítása és a nemzetközi (és uniós) szabványokkal összhangban lévő tisztességes eljárások támogatása érdekében.¹⁷

Mit jelent ez a migrációs politikára nézve?

Az átvilágítási szabályoknak a pszichoszociális fogyatékosággal élő menekültek különböző szükségleteire kell összpontosítaniuk, hozzáférhető kommunikációs formákat és fizikai környezetet biztosítva számukra, hogy teljes mértékben részt vehessenek az átvilágítási folyamatban.

A hozzáférhetőség és a minőségi támogatást nyújtó, személyre szabott megoldások biztosítása és az emberi jogok tiszteletben tartása érdekében elengedhetetlen a közös alkotás. Ez a különböző érdekelt felek, köztük a polgárok, közösségek, szakértők és szervezetek bevonásának együttműködési folyamatát jelenti a szakpolitikák kidolgozásában és kialakításában.¹⁸ A civil társadalommal - beleértve a migránsok által vezetett szervezeteket, szakértőket és különösen a megélt tapasztalatokkal rendelkező személyeket - való érdemibb együttműködés biztosítása a politikák kialakítása, végrehajtása és nyomon követése során, hogy a társadalomban szükséges jogalapú és pszichoszociális megközelítést tükrözze. Ezzel összefüggésben a hozzáférhetőséggel kapcsolatos képzésnek ki kell terjednie az ilyen rendelkezések kialakításában részt vevő érdekelt felekre.

Amint azt már korábban jeleztük, a hozzáférhetőség a közlekedéssel, az információval és a kommunikációval, valamint a szolgáltatásokhoz való hozzáféréssel együtt a szálláshelyekkel is megegyezik. A szűrés folyamatok során az eljárásokról, jogokról és kötelezettségekről szóló információkat hozzáférhető formában kell biztosítani, figyelembe véve a mentális egészségügyi problémákkal és pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek eltérő igényeit. Az interszekcionalitást átfogóan kell kezelni az egyén középpontba állításával és olyan tényezők figyelembevételével, mint az életkor, a fogyatékoság, a faj, az iskolai végzettség, a vallás, a földrajzi akadályok, miközben biztosítani kell, hogy az eljárás kulturálisan, fogyatékosági szempontból és nemi szempontból érzékeny legyen. Például egy mentális egészségügyi problémákkal küzdő migráns kevésbé valószínű, hogy a mentális egészséggel kapcsolatos megbélyegzés miatt, vagy azért, mert nem érti az eljárást, illetve nem bíz a menekültügyi hatóságokban, nyilvánosságra hoz bizonyos információkat.

A COVID-19 világjárvány kitörése a digitális eszközök használatának növekedéséhez vezetett a menekültügyi eljárás részeként. Bár az ilyen technológiák használatát az emberi kapcsolatok korlátozásának sürgős szükségessége miatt írták elő, ezek az eszközök valószínűleg továbbra is fennmaradnak.¹⁹ A migránsok esetében a digitális akadályok hozzájárulhatnak a kirekesztésükhöz, és

¹⁷ EUAA (2022), EUAA Asylum and Reception Operational Response Catalogue, elérhető:

<https://euaa.europa.eu/euaa-asylum-and-reception-operational-response-catalogue>

¹⁸ Mental Health Europe (2023), "Toolkit on Co-Creation", elérhető: <https://www.mhe-sme.org/mhe-releases-co-creation-toolkit/>

¹⁹ AIDA (2022), "A menekültügyi eljárások digitalizálása: kockázatok és előnyök", elérhető: <https://asylumineurope.org/comparative-reports/>

akadályozhatják őket abban, hogy az uniós jog szerinti menekültügyi eljárás során különleges jogokat és garanciákat élvezzenek. A digitális foglalási rendszerek például késedelmet okozhatnak az egészségügyi szakemberek segítségének igénybevételekor azok számára, akiknek a digitális eszközökhöz való hozzáférés hiánya, a rossz jel vagy a korlátozott adatok miatt olyan alternatívákra van szükségük, mint a személyes időpontfoglalás. A videokonferencia vagy telefonos személyes meghallgatás nem minden kérelmező számára megfelelő. Míg a távoli személyes interjúk bizonyos esetekben előnyösek lehetnek (pl. utazással kapcsolatos akadályok), az alacsony digitális írástudással rendelkezők számára nem biztos, hogy ideálisak. Ezért az egyedi igényeknek kell elsődleges tényezőnek lenniük annak megítélésében, hogy a távoli interjú vagy meghallgatás eseti értékelésen keresztül történjen-e.²⁰, a kérelmező önrendelkezésére és ügynöki szerepvállalására összpontosítva. Általánosabban fogalmazva, foglalkozni kell a digitális szakadékkal, és be kell fektetni a migránsok digitális írástudásába, különösen a kiszolgáltatott helyzetben lévő migránsok esetében.

A hozzáférhető információkkal és a rendelkezésre álló támogatási mechanizmusokban való eligazodással összefüggésben a migránsok és menekültek mentális egészségügyi ismeretei kulcsfontosságúak ahhoz, hogy az egyének képessé váljanak a mentális egészséggel kapcsolatos problémák megértésére, felismerésére és kezelésére. A korlátozott mentális egészségügyi ismeretek korlátozhatják a migránsok és menekültek lehetőségeit arra, hogy aktívan részt vegyenek az egészségükkel és ellátásukkal kapcsolatos döntésekben, ami akadályozza önrendelkezésüket és cselekvőképességüket. Másrészt a mentális egészséggel kapcsolatos jobb ismeretek elősegíthetik a közösségeken belüli támogató környezet kialakulását, a tudatosság előmozdítását és a mentális egészséggel kapcsolatos megőrzés csökkentését. Így a mentális egészséggel kapcsolatos ismeretek bővítése segítheti a mentális egészség előmozdítását, a megelőzést, a korai beavatkozást és a mentális egészséggel kapcsolatos támogatás növelését, ami végső soron jobb mentális egészségi eredményeket eredményez.

Összességében a hozzáférési akadályok az azonnali pszichológiai ellátás és támogatás mellett a rendes menekültügyi eljárásra is hatással lehetnek. Az ilyen egyenlőtlenségek kezelése alapvető fontosságú annak biztosítása érdekében, hogy a mentális egészségügyi problémákkal és pszichoszociális fogyatékossgal élő migránsok egyenlő feltételek mellett élvezhessék a védelmet és a segítséget.

[A kizsákmányolástól, erőszaktól és visszaélésektől való mentesség & Statisztika és adatgyűjtés \(16. és 31. cikk\)](#)

A fogyatékossgal élő emberek, beleértve a pszichoszociális fogyatékossgokat is, nagyobb valószínűséggel tapasztalnak kizsákmányolást, erőszakot és bántalmazást, különösen a lányok és nők.²¹ Az UNCPRD 16. cikke jogalkotási, közigazgatási, szociális, oktatási és egyéb intézkedések meghozatalára szólít fel a fogyatékossgal élő személyek védelme érdekében a kizsákmányolás, az erőszak és a bántalmazás minden formájától. Továbbá a kizsákmányolás, erőszak és visszaélés minden formájának megelőzése érdekében megfelelő támogatási formákat kell biztosítani a fogyatékossgal élő személyek, családjaik és gondozóik számára, és a fogyatékossgal élő személyek ellátására szolgáló valamennyi létesítményt és programot független hatóságoknak kell hatékonyan ellenőrizniük.

---

²⁰ UNHCR (2020), "Key Procedural Considerations on the Remote Participation of Asylum-Seekers in the Refugee Status Determination Interview" (A menedékkérők menekültstátusz-megállapító interjún való távoli részvételére vonatkozó legfontosabb eljárási szempontok), elérhető: <https://bit.ly/3rLgT6b>, 4. Oldal

²¹ Mailhot Amborski MA, Bussi eres EL, Vaillancourt-Morel MP, Joyal CC (2021) "Szexuális erőszak a fogyatékossgal élő személyek ellen: A Meta-Analysis", elérhető: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33657931/>

Emellett az ENSZ fogyatékosági jogokról szóló egyezményének 31. cikke hangsúlyozza a fogyatékosággal élő személyekre vonatkozó statisztikai adatok gyűjtésének és karbantartásának fontosságát, hogy biztosítsa a fogyatékosággal élők társadalmi befogadását és egyenlő részvételét. Itt a fogyatékosággal élő személyek jogainak és jólétének előmozdítását célzó politikák kialakításában és végrehajtásában a (bontott) adatok jelentőségét hangsúlyozzák.

Mit jelent ez a migrációs politikára nézve?

Az emberi jogok védelme, a visszaélések megelőzése, az átláthatóság biztosítása, valamint az Európai Unió migrációs politikáinak és gyakorlatának folyamatos javítása érdekében elengedhetetlen a hatékony független felügyelet és elszámoltathatóság biztosítása a jobb nyomon követési mechanizmusok révén. Míg a menedékkérők kiszolgáltatottságának felmérése és a szükségletek kezelése a migrációs folyamatok részeként széles körben elfogadott, a²² az ilyen gyakorlatok végrehajtása nem mindig következik. A Német Vöröskereszt például 2020-ban arról számolt be, hogy a menekültek első Németországba érkezésekor nem azonosítják rendszeresen a fogyatékoságot: ez veszélyezteti a kérelmezők azon képességét, hogy a menedékjogi eljárás során bizonyítani tudják védelmi igényüket.²³ E nyomon követés támogatása érdekében olyan mechanizmusokat kell érvényesíteni, amelyek valóban átláthatóak és a nemzeti hatóságoktól teljesen függetlenek, hogy hozzájáruljanak a folyamatos elszámoltathatóság folyamatához. A menekültügyi eljárásban olyan mechanizmusokat is rendszerbe kell foglalni, amelyek a többféle megkülönböztetési alapon történő megkülönböztetés mutatói szerint bontott (egészségügyi, beleértve a mentális egészséget is) egyenlőségi adatokat gyűjtenek, és harmonizálják az uniós adatgyűjtést.

Az UNCRPD-vel összhangban a menekültügyi eljárás alatt álló személyeket és tágabb közösségüket tájékoztatni és oktatni kell arról, hogyan kerüljék el, azonosítsák és jelentsék a kizsákmányolást, az erőszak és a visszaélés eseteit. A mentális egészségügyi problémákkal és pszichoszociális fogyatékosággal élő személyeket az átvilágítási folyamatok tekintetében hozzáférhető módon tájékoztatni kell a jogaikról és arról, hogyan jelenthetik a rossz bánásmódot. Az interszekcionalitás megragadása érdekében az adatokat nem, fogyatékoság, életkor és egyéb okok szerinti bontásban is rögzíteni kell.

Összefoglalva, az UNCRPD 16. cikke hangsúlyozza a fogyatékosággal élő személyek kizsákmányolással, erőszakkal és visszaéléssel szembeni védelmének fontosságát. Az EU migrációs folyamatait és szűrési eljárásait meg kell erősíteni, hogy megelőzzék a károkat, érzékenyek legyenek a mentális egészség, a nemek és az életkor szempontjaira, oktatást és tájékoztatást nyújtsanak, és független hatóságok általi hatékony ellenőrzés alá essenek.

A migránsokkal és menekültekkel kapcsolatos uniós megközelítéssel kapcsolatos egyéb aggályok

Kettős mérce a gyakorlatban

---

²² EASO (2021), Vulnerability in the context of applications for international protection, elérhető: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6d8c0c45-77e6-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-en>

²³ Vöröskereszt EU Iroda (2020), "Láthatatlan?! Fogyatékkal élő menekültek Németországban", elérhető: <https://redcross.eu/projects/unseen-refugees-with-disabilities-in-germany>

Az EU 2022-ben, az Ukrajna elleni példátlan orosz invázióra válaszul indította el először az ideiglenes védelemről szóló²⁴ uniós irányelvet, hogy gyors és hatékony segítséget nyújtson a háború elől menekülő embereknek. A legfeljebb három évre meghosszabbított irányelv lehetővé teszi, hogy az ukrajnai háború elől menekülők ideiglenes védelmet kapjanak az EU-ban, ami hozzáférést biztosít a tartózkodási engedélyekhez, az oktatáshoz és a munkaerőpiachoz. Ez alapértelmezésben kizárja a marginalizált közösségeket, például a hontalanokat és az Ukrajnában élő nem ukrán menekülteket²⁵, ami rávilágít az európai menekültügyi intézkedésekben rejlő kettős mércére és megkülönböztetésre.²⁶

A fogyatékossgal élő személyek számára nyújtott inkluzív humanitárius támogatás hiánya mellett az ukrajnai háború rávilágít az uniós migrációs eljárások következtelenségére és a nemzeti szintű szisztematikus megkülönböztetésre. A háború a faji egyenlőtlenségeket leplezte le,²⁷ ahol példákat láthatunk arra, hogy egyes országok megtagadták a menedékjogot az Ukrajnából menekülő, különböző nemzetiségű és etnikumú migránsoktól, ami ellentétes a nemzetközi jogszabályokkal és az EU stratégiáival, például a rasszizmus elleni stratégiával.²⁸ A dán kormányt például diszkriminatív intézkedésekkel vádolták: 2018-ban a dán parlament és kormány ellentmondásos terveket vezetett be a "gettók" felszámolására olyan eszközökkel, mint a kényszerkilakoltatások. "Gettóknak" azokat a területeket minősítették, ahol a lakosok több mint 50%-a nem nyugati etnikumhoz tartozik, ahol alacsony a foglalkoztatottság és az iskolai végzettség.²⁹ 2022-ben ezt a törvényt módosították, hogy az Ukrajnából menekülő személyek számára hozzáférést biztosítsanak a (kilakoltatások miatt) üresen álló lakásokhoz.³⁰

A rasszizmus megtapasztalása növelheti a mentális egészségügyi problémák kialakulásának vagy súlyosbodásának valószínűségét. A menedék megtagadása nyilvánvalóan hatással van a mentális jólétre. A 2015-ös menekültválságra adott válaszok és az ukrajnai válság közötti éles ellentétet nemcsak a politika, hanem a média is hangsúlyozta. A háborúról szóló számos tudósításban rasszista és idegengyűlölő kommentárokat is közöltek a főbb hírcsatornák.³¹

---

²⁴ A Tanács (EU) 2022/382 végrehajtási határozata (2022. március 4.) a 2001/55/EK irányelv 5. cikke értelmében vett, Ukrajnából érkező lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlásának megállapításáról és az átmeneti védelem bevezetéséről, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022D0382>

²⁵ Human Rights Watch (2023), "Ukraine Response Shows Principled Approach Possible Put Values into Practice on Rule of Law, Cost-of-Living, Migration Policies", elérhető: <https://www.hrw.org/news/2023/01/12/eu-ukraine-response-shows-principled-approach-possible>

²⁶ Reilly R és Flynn M (2022), "Az ukrán válság kettős mércéje: Has Europe's Response to Refugees Changed?", elérhető: <https://www.globaldetentionproject.org/the-ukraine-crisis-double-standards-has-europes-response-to-refugees-changed>

²⁷ 2022. március, ENSZ hírek, "Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának vezetője elítéli az Ukrajnából menekülőkkel szembeni "diszkriminációt, erőszakot és rasszizmust", <https://news.un.org/en/story/2022/03/1114282>.

²⁸ Európai Bizottság, Az EU rasszizmusellenes cselekvési terve 2020-2025, elérhető a következő címen: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-anti-racism-action-plan-2020-2025_en

²⁹ "2022. február, Euro-Mediterrán Emberi Jogi Monitor, "Álcázott rasszizmus: Dánia diszkriminatív, büntető és kontraproduktív gettócsomagja", elérhető a következő címen: <https://euromedmonitor.org/uploads/reports/GhettoPackageEN.pdf>

³⁰ 2022. május, The Guardian, "Denmark accused of racism after anti-ghetto law adapted for Ukrainians", elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2022/may/02/denmarkaccused-racism-anti-ghetto-law-ukraine-refugees>

³¹ 2022, The Washington Post, "Vélemény: Coverage of Ukraine has exposed longstanding rasszista elfogultságok a nyugati médiában", <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/02/28/ukraine-coverage-media-racist-biases/>

Az aránytalan bánásmódot követően az Európai Parlament 2022 márciusában felszólította az uniós országokat, hogy a konfliktus elől menekülő nem ukrán állampolgárokat is fogadják be, állampolgárságtól függetlenül.³² Az Ukrainából való kitelepítésre adott fokozott figyelem, szolidaritás és szakpolitikai beavatkozások megmutatták, hogy mennyire fontosak az egyszerűbb eljárások, a védelmi státuszhoz való gyors hozzáférés, a mielőbbi munkalehetőség, hogy az emberek minél hamarabb dolgozhassanak, és így hozzájárulhassanak a társadalomhoz, valamint a szabad mozgás, amely lehetővé teszi a családok egységét és a felelősség igazságosabb elosztását az uniós tagállamok között.³³

Főbb ajánlások

Annak érdekében, hogy a migránsok és menekültek sajátos és interszekcionális szükségletei a mentális egészség emberi jogi és pszichoszociális megközelítése révén teljesüljenek, a Mental Health Europe felszólítja az EU-t, a tagállamokat, a helyi hatóságokat és az érintett érdekelt feleket, hogy:

- Biztosítani kell, hogy a migrációval kapcsolatos valamennyi intézkedés megfeleljen a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezménynek (UNCRPD) és a nemzetközi normáknak. Mindig a mentális egészség pszichoszociális modelljét kell alkalmazni;
- A migrációval kapcsolatos meglévő szakpolitikák javítása az emberi jogoknak megfelelő és méltányos mentális egészségügyi ellátórendszerek felé való gyors haladás és az ezekbe való beruházás érdekében. A mentális egészségügyi szolgáltatásokat a migránsokkal és menekültekkel (beleértve a pszichoszociális fogyatékkal élőket is), valamint az érdekeltekkel, köztük a nem kormányzati és közösségi szervezetekkel közösen kell kialakítani;
- Bővítse és erősítse meg a befogadási feltételekre és a kiszolgáltatott csoportok számára az átvilágítási eljárás során nyújtott eljárási garanciákra vonatkozó meglévő normákat; bízza meg és támogassa a tagállamokat ezek egységes alkalmazásában;
- A veszélyeztetettség értékelésének előírása minden esetben, és az eljárásra vonatkozó minimumszabályok meghatározása; az értékelési eljárás minimumszabályait az érintett területek - például a fogyatékos, a mentális egészség, valamint a gyermek- és serdülőkor fejlődés - szakértőivel konzultálva kell meghatározni;
- A harmadik országok állampolgárai számára a fizikai és mentális egészségükre tekintettel a veszélyeztetettségük megállapítása alapján nyújtandó ellátás és támogatás általános minimumszabályainak bevezetése;
- Általános szabványt kell biztosítani, és támogatni kell a tagállamokat abban, hogy megfelelő számú, megfelelően képzett személyzetet alkalmazzanak a veszélyeztetettség megállapítására, és biztosítani kell a megfelelően képzett tolmácsok és kulturális közvetítők jelenlétét az értékelési folyamat során. Biztosítani kell, hogy a személyzet nemi, fogyatékosági és kulturális szempontból érzékeny képzést kapjon.
- Magas szintű nyomon követést és felügyeletet kell biztosítani a szűrési eljárás torzulásainak és torzításainak, valamint a személyzet kiegészének megelőzése érdekében. Biztosítsa a veszélyeztetettségi szűrési eljárás, valamint az elismert veszélyeztetettséggel rendelkező személyek számára nyújtott gondozási szolgáltatások független nyomon követését és

³² Az Európai Parlament 2022. március 1-jei állásfoglalása az Ukrajna elleni orosz agresszióról, elérhető: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-03-01_EN.html

³³ ECRE (2023), Szerkesztőség: Migrációs paktum-megállapodás pontról pontra, elérhető: <https://ecre.org/editorial-migration-pact-agreement-point-by-point/>

értékelését. A közszolgáltatások és közintézmények számára felügyeleti szabványok és iránymutatások kidolgozása a hozzáférhető szolgáltatások biztosítása érdekében;

- A mentális egészséggel kapcsolatos ismeretek javítása mentális egészséggel kapcsolatos tudatossági kampányok, a migránsok és menekültek, valamint az érintett szakemberek és érdekelt felek számára készült források (pl. eszköztárak) fejlesztése révén;
- Biztosítani kell, hogy a megkülönböztetéssel minden szinten foglalkozzanak, és a migránsok és menekültek egyenlő támogatásban részesüljenek méltányos intézkedések révén;
- Egy átlátható és a nemzeti hatóságoktól teljesen független ellenőrzési mechanizmus bevezetése, amely hozzájárul az elszámoltathatóság folyamatos folyamatához .

Következtetések

Hosszú utat kell megtennünk ahhoz, hogy az EU menekültügyi és migrációs folyamatai a mentális egészséget védő tényezőket támogassák, ahelyett, hogy a védelmi rendszerek emberi jogi és személyközpontú megközelítéssel történő megerősítésével súlyosbítanák a mentális egészséget veszélyeztető tényezőket. Sajnos a migránsok mentális egészsége - bár a migráció egészének tapasztalata hatással van rájuk - gyakran háttérbe szorul. A migráció átfogó megközelítésének biztosítania kell, hogy a pszichoszociális fogyatékoságokkal és mentális egészségügyi problémákkal küzdő migránsok és menekültek személyre szabott támogatáshoz jussanak. Mivel a migrációs nyomás tovább fokozódik, itt az ideje, hogy a beruházások az egész társadalomra kiterjedő választ adjanak, és ne tegyenek kompromisszumot az emberi jogok terén.

www.mhe-sme.org

Az Európai Unió társfinanszírozásával

A kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerző(k) sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy az Európai Bizottság CERV programjának nézeteit és véleményét. Ezekért sem az Európai Unió, sem a támogatást nyújtó hatóság nem tehető felelőssé.